

U POVODU 30-te OBLJETNICE »MLJEKARSTVA« (1951.—1981.)

Matej MARKEŠ, dipl. inž., Udruženje mljekarskih radnika SRH, Zagreb

Kratko vrijeme nakon rasformiranja Glavne direkcije za mlijeko i mlječne proizvode te prestanka administrativno-operativnog rukovođenja privredom, u najmlađim danima samoupravljanja preko prvih upravnih odbora i radničkih savjeta, mljekarska poduzeća Hrvatske dobrovoljno osnivaju svoje Udruženje (25. 5. 1951. g.). Među brojnim zadacima Udruženja predviđeno je i izdavanje stručnog glasila.

Prvi broj »Mljekarstva«, mjesečnika Udruženja mljekarskih poduzeća Hrvatske, izišao je iz tiska u listopadu (oktobru) 1951. godine. O njemu je na konferenciji Udruženja, održanoj 28. 10. 1951. u Zagrebu rečeno u referatu: »Želja nam je da ovaj časopis ne doživi sudbinu svojih predhodnika, već da kroz dulji niz godina služi kao odraz stvaralačkih napora i putokaza u radu kako proizvođačima, tako i radnicima zaposlenim u mljekarama«.

Evo danas kad obilježavamo 30-tu obljetnicu izlaženja »Mljekarstva« možemo ustanoviti da su se želje referenta ispunile, da je časopis tokom minulih 30 godina bio odraz stvaralačkih napora brojnih mljekarskih radnika i svojim štitivom služio kao putokaz u unapređenju proizvodnje i prerade mlijeka.

U toku minulih 30 godina redovitog izlaženja časopis se je prilagođivao potrebama mljekarskih radnika, kojima je prvenstveno bio namijenjen. Treba se potsjetiti da je u razdoblju od 1947—1951. godine u mljekarama bio zaposlen vrlo mali broj radnika koji su imali profesionalno školsko obrazovanje. Najveći dio tereta proizvodnje nosili su radnici-praktičari.

Stoga je u prvim godinama svojeg izlaženja časopis »Mljekarstvo« najčešće pružao praktične pouke o unapređenju proizvodnje i prerade mlijeka, o suvremenoj opremi mljekara, građevinama, higijeni i drugo. Zasebno mjesto zauzima bitka za unapređivanje kvalitete otkupljenog mlijeka, koja je za vrijeme obaveznog otkupa (VI mj. 1949. — V mj. 1951.) znatno opala.

Otkupljene količine mlijeka su vrlo niske, pa je i preko »Mljekarstva« trebalo neprekidno poticati na unapređenje proizvodnje i organiziranog otkupa mlijeka. Godine 1951. otkup mlijeka u SR Hrvatskoj iznosio je svega 23 mil. litara, a 1952. godine 34,5 mil. litara, odnosno manje od 100 tisuća litara prosječno dnevno.

Primjena čistih kultura mikroorganizama u proizvodnji mlječnih proizvoda bila je gotovo nepoznata u našim mljekarama. I tu je »Mljekarstvo« dalo svoj doprinos, upoznavajući svoje čitaoce s tehnologijom proizvodnje i primjene čistih kultura.

»Mljekarstvo« se pojavljuje u godinama značajnih tehnološko-tehničkih promjena u mljekarama. Pored dotadanjih brojnih sitnih zanatskih pogona za obradu i preradu mlijeka izrastaju i puštaju se u promet, za tadanje prilike gigantski, objekti: Bjelovar — 30.000 lit. dnevnog kapaciteta, Osijek — 45.000 lit., Županja — 30.000 lit., Zagreb — 120.000 lit. Osim ovih u SR Hrvatskoj izgrađene su uz pomoć UNICEF-a širom Jugoslavije nove mljekare i suvremeno opremljena sabirališta u SR BiH, Crnoj Gori, Makedoniji, Srbiji te Sloveniji. U ovim se pogonima — osim novih tehnologija i opreme — radnici suočavaju s potrebama suvremene kemijske i mikrobiološke kontrole mlijeka i proizvoda,

drugačijom organizacijom i ekonomikom procesa, promjenom strukture mreže i voznog parka za otkup i plasman mlijeka i proizvoda i dr.

»Mljekarstvo« prati sve ove promjene i svojim priložima ukazuje na uspjehe i poteškoće u radu.

Novoizgrađene konzumne mljekare u gradovima imaju znatnih poteškoća u plasmanu mlijeka — napose mlijeka u bocama — jer se osim njih, na tržištu nalaze i brojni »kantari«, koji donose ili dovoze mlijeko u domaćinstva potrošača.

I tu je »Mljekarstvo« dalo svoj prilog širenjem znanja o prednosti pasteurizacije, propagiranjem zakonskih propisa, informiranjem o zabrani prodaje nepasteriziranog mlijeka u pojedinim gradovima i sl.

Mljekarska industrija postepeno i dosta brzo se modernizira, a zanatska prerada mlijeka u malim pogonima nestaje zajedno s njima. Dok su prosječni kapaciteti mljekarskih pogona u Hrvatskoj godine 1950. bili svega 1.500 litara dnevno, oni u 1980. godini dosižu oko 100.000 litara prosječno po pogonu. U njima posluju specijalizirani radnici, te radnici s visokom i višom stručnom spremom različitih profila i zanimanja. Pored tehnologa za pojedine vrste mlječnih proizvoda ima zaposlenih pravnika, komercijalista, ekonomista-planera, i analitičara, visoko školovanih stručnjaka za kemijske i mikrobiološke analize, za unapređenje proizvodnje i otkup mlijeka, raznovrsnih stručnjaka za održavanje zgrada, opreme i voznog parka i — posljednjih godina — specijaliziranih stručnjaka za rad na elektronskim uređajima. »Mljekarstvo« je posljednjih godina jedva moglo pratiti nagli razvoj proizvodnje, prometa i tehnologije u mljekarama. Stoga će biti važno temeljito razmotriti suvremenu programsku orijentaciju časopisa kako bi se njegov sadržaj što bolje uskladio s potrebama što većeg broja zaposlenih i suvremenim društvenim kretanjima u struci.

Mikro i makro organizacija, te ekonomika i produktivnost rada povremeno su razmatrani u »Mljekarstvu«, ali ovoj problematici treba posvetiti veću pozornost kao preduvjet uklapanja u međunarodnu podjelu rada.

Iznošenje rezultata istraživanja domaćih stručnjaka i znanstvenika uvijek je imalo mjesta u »Mljekarstvu«, ali bi u buduću i ovo područje trebalo biti više zastupano, radi što potpunijeg korištenja vlastitih saznanja umjesto kupljenih licenci.

Potrebno je istaknuti da je »Mljekarstvo« već odavna usredotočeno uglavnom na području tehnologije obrade i prerade mlijeka. Problematiku unapređenja proizvodnje i otkupa obrađuje »Mljekarski list«, koji je namijenjen proizvođačima mlijeka, a izlazi također kao mjesečnik Udruženja mljekarskih radnika SR Hrvatske već devetnaestu godinu (od 1963).

Tokom minulih 30 godina »Mljekarstvo« je bilo tribina na kojoj su se izradala 464 stručna i znanstvena radnika sa svojim priložima. Daleko najveći broj su jugoslavenski stručnjaci, koji su se po 1 — 2 — 3 puta javljali u »Mljekarstvu«. Bilo je međutim i onih koji su surađivali u listu kao autori članaka po nekoliko puta u godini, tokom 20,25, pa i više godina. Ovi za svoju dugogodišnju suradnju te vjernost čitaocima i listu, zaslužuju puno priznanje.

Osim domaćih, u »Mljekarstvu« su, kao autori ili koautori napisali, sudjelovali po jedan ili više puta i stručnjaci iz inozemstva: Bugarske, Danske, Egipata, Grčke, Iraka, Irske, Rumunjske, SR Njemačke, Švedske i USA.

Značaj objavljenih radova proizlazi iz činjenice, da se brojni članci iz »Mljekarstva« skraćeno citiraju u Dairy Science Abstracts, koji, kao mjeseč-

nik, izlazi u Londonu, i donosi izvode iz svih značajnih mljekarskih stručnih i znanstvenih časopisa.

Od 1980. godine »Mljekarstvo« nosi oznake međunarodne klasifikacije i kodiran je kao priznati znanstveni časopis.

Da bi se naši stručni radnici upoznali barem s nekim rezultatima istraživanja u drugim zemljama »Mljekarstvo« redovito donosi izvode iz inozemnih stručnih i znanstvenih mljekarskih časopisa.

Sa proslave 30-te obljetnice »Mljekarstva«

Sadašnji obim lista — 32 stranice, nekad izgleda prevelik, a nekad premalen. Prevelik je kad treba pronaći priloge koji će se tiskati, a premalen za mljekarske radnike koji se njime služe. Doda li se tome i financijske okvire, koji je do sada uvijek osiguravao sam izdavač — u 1981. godini je došla i pomoć SIZ-a za znanstveni rad SRH — proizlazi da je sadanje »Mljekarstvo« odraz naših realnih mogućnosti.

Vlasnik i izdavač lista od početka njegovog izlaženja 1951. godine pa do zaključno svibnja 1954., bilo je Udruženje mljekarskih poduzeća Hrvatske. Ovo se reorganizira u Stručno Udruženje mljekarskih privrednih organizacija Hrvatske i izdaje list do zaključno listopada 1957., da bi ga od studenoga preuzelo Stručno udruženje mljekarskih organizacija Jugoslavije, sekcija za SRH Hrvatsku. Potkraj 1959. godine pojavljuje se uz Udruženje, kao suvlasnik i suizdavač Institut za mlekarstvo, Beograd. Jugoslavensko stručno udruženje se rasformirava početkom 1961. godine, i te godine je izdalo samo prva dva broja »Mljekarstvo« kao dvobroj. Tada je nastupilo najkritičnije razdoblje

i opasnost da list prestane izlaziti. Međutim, 17. IX 1961. godine osniva se Udruženje mljekarskih radnika SRH, koje, pored ostalih, preuzima i obavezu za nastavak izlaženja lista. Ovo Udruženje u 1961. godini izdaje također samo jedan dvobroj (3/4), a zatim nastavlja u 1962. godini s brojem 1. Od tada dalje redovito mjesečno izlazi po jedan broj. Početkom 1963. g. NRH mijenja naziv u SRH, po dosljedno tome Udruženje mijenja naziv u Udruženje mljekarskih radnika SR Hrvatske, koje je vlasnik i izdavač lista do danas.

List se štampa u nakladi od 1.000—1.200 primjeraka latinicom. Međutim, od srpnja 1954. do zaključno izlaska dvobroja u 1961. list se je štampao i ćirilicom u nakladi od 2.000—2.500 primjeraka.

Za vrijeme izlaženja časopisa »Mljekarstvo« djelovala su četiri glavna i odgovorna urednika. Prvi glavni urednik — samo pola godine — bio je drug Franjo Gabler. Njega je naslijedio inž. Dinko Kaštelan, koji je na toj dužnosti bio aktivan sve do 1975., kada ga zamjenjuje zapravo nasljeđuje prof. dr Ante Petričić. Od 1979. godine do danas vršilac je dužnosti glavnog i odgovornog urednika prof. dr Davor Baković. Za pripremu i redovno izlaženje zaslužuju priznanje i dosadašnji tehnički urednici lista, drugarice Alma Kokalj, Vera Murat-Hoholač, Nada Rašpica i Vera Volarić.

Ovom prigodom potrebno je istaknuti da je sadanje »Mljekarstvo« nastavilo tradiciju mljekarske izdavačke djelatnosti u Hrvatskoj, koja traje već skoro 60 godina.

Još 1923. godine počeo je izlaziti u redakciji dr Stjepana Filipovića, profesora za mljekarstvo na Poljoprivrednom fakultetu u Zagrebu, časopis — mjesečnik »Mljekar«. Ovaj nije bio dugog vijeka (do 1925.), pa je njegove pretplatnike preuzeo »Mljekarski list«, mjesečnik za mljekarstvo, mljekarsku industriju i trgovinu, kojega se prvi broj pojavio 27. VII 1926. godine. Vlasnik i izdavač ovog lista je »Zadružna sveza«, a pokrenut je, kao i njegov prethodnik, na poticaj prof. dr. Stjepana Filipovića. Odgovorni urednik je Vjekoslav Gortan, ravnatelj Zadružne sveze u Zagrebu. Njegovo izdavanje materijalno potpomaže »Samopomoć«, centralna seljačka mljekarska zadruga u Zagrebu.

»Mljekarski list« je redovito izlazio od 1926. do 1940. godine, da bi 1941. izašao samo jedan broj. Nakon toga je list ugašen.

U godini 1942., 1943., i 1944. Savez mljekarskih zadruga izdaje »Mljekarstvo«, kao posebni mjesečni prilog »Gospodarskog lista«. Godine 1944. izašla su samo 4 broja, nakon čega je ovaj list zabranjen.

U godini 1937. i 1938. izdavala je Središnja mljekarska zadruga u Zagrebu »Mljekarski glasnik«, kao mjesečni prilog »Gospodarske sloge«.

Osnutkom »Mljekarske nabavljačke zadruge« fuzioniraju se dotadnji »Mljekarski list« i »Mljekarski glasnik« u jedan pod nazivom »Mljekarski list«.

Još 1927. godine pojavio se je i jedan sasvim komercijalno-propagandni mljekarski list pod nazivom »Alfa-novine«. Izdavala ga je najprije Alfa dd u Zagrebu, a zatim, 1932. i 1933. godine Diabolo dd. Svrha lista je bila propaganda prodaje mljekarskih sprava, strojeva, hladionika, brzoparnika i druge opreme koju je tvrtka nudila na prodaju.

Osim spomenutih mljekarskih časopisa, koji su izlazili u Hrvatskoj potrebno je spomenuti da je u Sloveniji izlazio prije rata »Slovenski mlekarški list« kao glasilo Zveze mlekarških zadruga u Ljubljani. Štampan je redovito kao mjesečnik od 1937. do zaključno ožujka (marta) 1941., nakon čega prestaje izlaziti.

»Mlekarski list«, glasilo mlekarskih organizacija Slovenije pojavio se je ponovo 1961. godine kao dvomjesečnik, kojemu je izdavač bilo Poslovno združenje za mlekarstvo, Ljubljana. Izašla su samo 4 broja.

Godine 1939. počelo je u Beogradu izlaziti »Praktično mlekarstvo«, kojemu je bio podnaslov: »nezavisan list za unapređenje mlekarstva i trgovine mlečnih proizvoda«. List je izlazio kao mjesečnik, a vlasnik i odgovorni urednik lista je bio Stevan Škorić. Prestao je izlaziti početkom 1941. godine.

Osvrćući se na izdavanje mljekarskih glasila, koja su izlazila prije rata, želimo istaknuti da je kod nas već odavna uočen privredni i prehrambeni značaj mlijeka i važnost upoznavanja što šireg kruga proizvođača i potrošača s ovom nezamjenjivom živežnom namirnicom.

I danas je shvaćen privredni i nutritivni značaj mlijeka, pa su i društvena opredjeljenja za neminovnost daljnjeg unapređenja nedvosmislena. Stalnim poticajem rasta proizvodnje na društvenim i individualnim gospodarstvima, povećanjem organiziranog prometa i prerade mlijeka, dohodovnim povezivanjem proizvođača preko prodajne mreže s potrošačima, te poslovnim udruživanjem samih mljekara u cilju ostvarivanja većeg dohotka, boljeg korištenja kapaciteta i veće produktivnosti rada mogu se očekivati daljnji uspjesi u radu ove privredne djelatnosti.

Gledajući unaprijed mljekarstvo kao privrednu djelatnost i časopis »Mljekarstvo« kao njezin izdanak ima široko otvorene puteve daljnjeg razvoja u našem samoupravnom društvu.

Aktivnost časopisa »Mljekarstvo« treba biti usmjerena u istom pravcu kao i udruženi rad u industriji, pa će na taj način i u buduće služiti kao »odraz stvaralačkih napora i putokaza u radu kako proizvođačima mlijeka tako i radnicima uposlenim u mljekarama«, kako je to bilo rečeno prije 30 godina.